DE L'AMOR PER LA PARAULA:
Estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil
2026, pp. 193–215, https://memoriadelcor.org

RECORREGUT HISTÒRIC PELS COGNOMS D'ORIGEN ÈTNIC O GENTILICI DE VALÈNCIA

Emili CASANOVA
UV-TopArcMed[1]

0. PRESENTACIÓ

Des de finals del segle XIX l'interés per dotar d'un gentilici cada municipi s'ha multiplicat a causa del seu ús culturalista i identitari en els mitjans de comunicació, pel complex de presumir d'un nom tradicional i per l'intent d'eliminar els gentilicis populars col·lectius, que es consideren generalment pejoratius. Paral·lelament a este creixement, la lexicografia (on destaca l'escola canària de Marcial Morera, 2015) ha deixat de tindre dubtes sobre la seua presència en la macroestructura dels diccionaris a pesar que en general els gentilicis són fàcilment interpretables: 'natural de; pertanyent a' (per exemple, Boscà 1301/1089: Val 0'39; Cas, Ala 0'03 < derivat de *bosc*, com a adjectiu de relació) –excepte quan actuen amb valor deonomàstic (*valenciana* 'magdalena [tipus de pastís]'), prenen valors sociopragmàtics i especialitzacions semàntiques, o quan s'ha perdut la motivació toponímica original (*gavatxo* < GAVAUDAN)– i hui es multiplica la quantitat d'etnònims, sempre amb el dubte dels límits de la quantitat de lemes que cal incorporar en el cos de l'obra o en els apèndixs. Per exemple, en els diccionaris anteriors al XX,[2] en l'àrea

[1] Este article s'ha publicat en el marc del projecte *Toponímia de l'Arc Mediterrani*, integrat dins del *Toponomasticon Hispaniae* PID-2024-15977660B-C43.

[2] Com a exemple del XIX, copiem una bona part dels gentilicis del Diccionari Labèrnia, de 1839: *barcelonès*, *barceloní*, *català*, *gironí*, *alemany*, *anglés*, *americà*, *austro*, *francés*, *castellà*, *càntabro*, *valencià*, *tarragonès*, *tarragoní*, *llemosí*, *italià*, *itàlic*, *israelita*, *israelític*, *portuguès*, *raguseu*, *ravenés*, *romà*, *romanés*, *espanyol*, *rossellonés*,

catalanovalenciana, s'ha passat de figurar poquets exemples (i només de llocs importants per situació geogràfica, capitalitat, història) a incloure'n un inventari prou exhaustiu. Per exemple, el *Diccionari Normatiu Valencià* (DNV) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) en porta 2.082: tots els gentilicis de topònims de l'àrea lingüística, més els gentilicis de regions i ciutats d'Espanya (*almerienc*, *gaditâ*), els de països del món (*japonés*, *salvadorenc*, *senegalés*, *polonés*, *danés*) i els de ciutats d'Europa amb relació històrica amb Espanya (*parisenc*, *berlinés*; però no ***bucarestí*, ***oslenc*)[3].

Tinc intenció de fer un estudi complet de cadascun dels gentilicis actuals populars i cultes, observant la seua trajectòria històrica, des de l'Edat Mitjana fins ara. I vull començar-lo ací en honor del col·lega i més que amic José Enrique Gargallo, inventariant i estudiant una bona part dels gentilicis valencians actuals que s'han anat lexicalitzant com a cognoms ja des de d'época medieval i tenint present els sufixos que els formen.

1. QÜESTIONS PRÈVIES

Una vista al primer inventari que he fet ens mostra cinc idees prèvies:

a) que els sufixos emprats majoritàriament ja existien en llatí per a crear adjectius de relació i gentilicis, com *-à* < -ANUS, *-és* < -ĒNSE, *-í* < -ĪNUS i altres (vegeu Kajanto 1965). Per això, molts topònims amb un ètim amb estes terminacions provenen de noms llatins, com UNTINIANU > Ontinyent, Ontiñena.

b) Alguns ja provenen de gentilicis clàssics, com *cerdà* < CERETANU que va ser usat de sempre per a indicar els procedents de l'antiga regió de Ceretània i ha donat un cognom (*Cerdà*), mentre que les formes modernes *cerdanyés* (DCVB) i *cerdanyenc* són vives allí, però sense crear llinatges.

c) Que a l'Edat Mitjana només es creaven gentilicis per als pobles o comarques importants per la seua història o per la quantitat de pobladors de la zona i aquests gentilicis prenien la forma d'adjectius de relació amb sufixació (*català*, *aragonés*, *gironí*). En la resta de casos, per a indicar la procedència d'un poblador s'usava la preposició *de* + nom del municipi de partida (*de Narbona*, *de Calatayud*); per això es crearen cognoms detoponímics a partir de la major part dels noms de pobles de l'antiga

andalús, *andaluzada*, *galleg*, *gallegada*, *gàl·lich*, *aragonés* (met.[afòric] 'tossut'), *grech*, *asturià*, *albigense*, *alavés*, *albanés*, *gironí*, *cerdanench*, *gironench*, *austríach*, *andorrà*, *cerdà*, *pirinaich*, *eivissenc*, *helvesí*, *helvètich*, *provençal*, *suís*, *turch*, *húngaro*, *rus*, *il·lerdés*, *il·lerdet*, *urgellès*, *mallorquí*, *menorquí*, *toledà*, *vascó*, *vascongat*, *vascuence*, *saragossà*, *sicilià*, *sevillà*, *sevillana*, *plassensià*, *lleonés*, *mejicà*, *tortosí*, *holandés*, *lionès*, *irlandès*, *llombart*, *marsellés*, *moscovita*, *moscovítich*, *navarrés* i *navarro*, *piamontés*, *polaco*, *polonès*, *napolità*.

[3] Trobem a faltar encara, en els diccionaris, els malnoms-gentilicis designadors d'una col·lectivitat, considerats vulgars però que són creacions humanes més difícils de definir, d'interpretar o de conèixer-ne la motivació per a un usuari i per a un lexicògraf que els oficials; així, *meruts*, *llaganyosos*, *rabuts*, *morcuts*, *raboses*, *xertolins*, *culecos*, *gaspatxers*, *fogueros*, *culsalats*, *covarxins*, etc.

Corona d'Aragó, especialment de Catalunya i Aragó: hui els noms de més del 90% de llogarets i pobles de les dos regions viuen com a cognom al País Valencià.

d) A partir del Renaixement es revalora tindre i usar un gentilici culte (*tarraconense*, *setabense*). Com a contraposició a esta tendència, es multipliquen els malnoms col·lectius, però tant en un cas com en altres no creen, pràcticament, cognoms, excepte en alguns casos d'origen castellà acabats en *-eño*, com *mancheño*, i *-ego*, com *manxego*.

e) Des de la Renaixença la presència i ús dels gentilicis augmenta sense parar, fins a l'actualitat. Hui tots els pobles tenen un gentilici i de vegades dos o més, que s'usen administrativament i comunicativament; la major part s'ha creat artificialment i amb moltes contradiccions entre les creacions populars i el que proposen els erudits: per exemple, el sufix *-ero* s'usa molt per a formar gentilicis populars a València –*manisero, borrianero*–, però han estat adaptats o recreats com *maniser, borrianenc*, per a evitar la *-o* final i el seu matís burlesc.[4]

2. Inventari de cognoms d'origen ètnic o gentilicis

Per a aquest inventari partisc de fonts medievals (PATROM-Guinot), modernes (Cens de 1646), i actuals (INE, IVES). En el cas dels llinatges-gentilicis documentats només modernament queda pendent d'estudiar la seua traçabilitat, per veure com entraren a la Comunitat Valenciana, qui el portà, etc., sempre tenint present l'entrada contínua de cognoms des d'Albacete i Conca, i des d'Aragó i Navarra, des de l'Edat Mitjana, i de francesos, italians i altres castellans des del segle XVI.

Abreu 6838/6799: Val 0'06, Ala 0'05, IB 0'11, Huel 0'77. — Del gentilici *hebreu* (Moll 1982²: 170).

Alamà 369/375: Val 0'06, Osc 0'03, Cac 0'11 // **Alemany** 5777/5720: IB 0'84, Val 0'54, Ala 0'35, Llei 0'16, Tarr 0'11 // **Alamany** 31/17: Bar 0'005 // **Aleman** 8945/8695: Nav 0'33, Mu 0'48, Val 0'06, Ala 0'07.[5] Trobem, en el Cens de 1646, 36 casos d'Alemany. — Per Moll (1982²: 170) 'natural d'Alemanya'.

[4] S'haurà de consensuar una forma única per a tots els diccionaris valencians, en especial el DNV i el *Diccionari de la Llengua Valenciana* de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana i completar els que falten en diccionaris com el de Ferrer Pastor, el més complet fins a la publicació del DNV. Per exemple, no porta tots els de la zona castellanoparlant. Sí, *oriolà*, *sogorbí/sogorbés*, *aioder*, *bunyoler*, *xivatà*, però no *enguerí*, *alturer* o *xericà*.

[5] La variant *Alaman*, patrònim aragonés, dona el cognom *Alaman* < ALAMANDUS (Casanova 2024b).

Al·lés 716/761: IB 0'38, Alm 0'03, Llei 0'10, Osc 0'04, Gir 0'03. — Segons Moll (1982[2]: 171), derivat d'Arles del Tec, amb l'assimilació de la *r* a la *l*, com en *arlot* > *al·lot* en mallorquí.

Alavés 275/175: Ala 0'08, Mur 0'01, Gir 0'02. En el Cens de 1646: *Baltasar Alavés* de Gilet. — D'Àlaba (Moll 1982[2]: 170).

Albanés 80/77: Mal 0'02. — Gentilici d'Albània (Moll 1982[2]: 170).

Albaigés 99/82: Tarr 0'05. — Gentilici d'Albi (Occitània); aquest s'ha traslladat també a Lleida en forma de topònim: és el cas del municipi de l'Albagés a Les Garrigues, Lleida.

Andaluz 783/801: Sori 0'33, Zar 0'14, Avi 0'16, Ala 0'009, Val 0'003, Sev 0'03. — D'Andalusia.

Andorrà (indestriable d'**Andorra**) 136/153: Llei 0'13. — Descendent d'Andorra (Moll 1982[2]: 171).

Anglés 1552/1440: Ter 0'39, Cas 0'31, Llei 0'10, Osc 0'04, Alb, Val 0'01 // **Inglés** 1911/1901: Mur 0'34, Llei 0'22, Tarr 0'20, Ter 0'20, Val 0'06, Cas, Ala 0'02, Guad 0'12, Gir 0'05 i poc més. — Ací també tenim moltíssims casos de cognoms procedents del poble d'Anglés (La Selva, Girona). Molts Inglés actuals fins al segle XVIII s'escrivien Anglés.

Àrabe 39/13: Llei 0'01, Huel 0'02. — Gentilici d'Aràbia.

Aragonés 4832/4441: Tarr 0'57, Sor 0'96 Val 0'11, Ala 0'14, Cas 0'24, Cue 0'26, Guad 0'27, Cord 0'3. Patrom medieval: 22 casos per tot; Borriana 1296; Cens de 1646: 18 casos. — Natural d'Aragó (Moll 1982[2]: 171).

Babiloni 300/282: Cas 0'30, Val 0'03, Tarr 0'02 // **Bibiloni** 1417/1401: IB 1'07; Ala 0'003. — De Babilònia (Moll 1982[2]: 171).

Baborés 12/10: Gir 0'002. — Segons Moll (1982[2]: 171) es correspon amb el cognom francés *Baverez*, que significa *bavarés*, gentilici de Baviera.

Balansa -/7 // **Balanzà** 626/622: Val 0'08, Mu 0'11, Cas 0'02, Rioj 0'07, Tarr 0'03 // **Balansà** -/6 // **Balanzat** 59/63: IB 0'03 // **Balansó** 6/8 // **Balanzó** 32/26: Bar – . — Per a Moll (1982[2]: 171) "Balansà, Balansó, semblen formes mossàrabs del gentilici *Valencià*" (< VALENTIANUS). Per a OnCat (II, 317b), Balançà i Balançó deuen ser noms d'antics immigrants occitans, i el documenta ja al s. XIII a Pi (Bellver, Cerdanya). En canvi per Balansat, topònim eivissenc, OnCat (II, 318, s.v. *Balansat*) el considera derivat de l'àrab Benissâm(i)t (i remet a ETC II, 232-35 i a OnCat I, 57). Bibiloni (2022: 81) seguix la proposta de Coromines per al topònim i creu que el cognom valencià és d'origen eivissenc, on hi ha Balansat. Morlet (1997: 70) deriva el cognom Balansa del poble de Balanzac (Charente-Maritime), "Nom de domaine galloromain Ballentiacum, formé du n. d'homme lat *Ballentius + le sufix -*acum*". Lagarde (2022: 47) dona a Balansa dos orígens: de Balansac (Charente-Maritime) o del mossàrab de Valencia. Remet a Balança, però després no registra aquest llinatge. Segons la meva opinió és més versemblant l'origen occità.

Barceloní - // **Barcelonés** - // **Barcelona** 1218/1132: Zar 0'54, Mur 0'09, Ter 0'05, Ala 0'04, Val 0'02 // **Barcelon** 77/37: Ter 0'17, Val 0'007 // **Barceló** 10098/9471: Ala 0'54, IB 3'17, Tarr 0'58, Ala 0'04. Patrom: 21 portadors del gentilici *Barcelona*, com a indicador de procedència, no cognom: *Berthomeu Juliol de Barcelona* 1381, *Petrus Mir barchinonensis* 1252. I 7 com a cognom, encara que en llatí: *Johannes Barceloni* 1322, *Bartholomeus Barceloni* 1322 a Alcoi, *Johannes Barchinoni* 1356 a Alcoi. De la variant Barceló en trobem 8 portadors, com *Arnaldus Barcelo* 1315 a Borriana. En el Cens de 1646 es compten ja 30 Barceló, molts vinguts de les Illes Balears. Però no en tenim gentilicis.

Barés 636/588, de Bar: Val 0'08, Jae 0'14, Llei 0'09 // **Barrés** (indestriable de **Barres**) 540/532: Cas 0'14, Val 0'11, Zar 0'01 (a Alboraia ho pronuncien com Barres). Barres en 1646 es troba a València: *Gaspar Barrés*. — Vindria del topònim Barre, del Tarn. Barés és una variant (Morlet 1997: 78) però també podria ser el gentilici del poblet de Bar, d'on era Violant de Bar (Moll 1982[2]: 171).

Bascó (indestriable de **Basco**) 452/378: Cast, Tarr, Llei 0'02, Tol 0'06. — I també podria ser un diminutiu de Basc (Moll 1982[2]: 171).

Basolí 24/20: Bar 0'004 // **Besolí** 162/171. — Podria provenir de masia de Bassols (Santa Pau, Garrotxa), com diu Moll (1982[2]: 171), o millor de Besalú.

Bausà 487/373: Cas 0'15, IB, Val 0'02, Llei, Tarr 0'02, Mu 0'01 // **Bauzà** 2980/3074: IB 2'06, Arab 0'07, Osc 0'04, Ala 0'02, Val 0'01 // **Bauçà** 83/62: IB 0'07 // **Bausach** 33/28: Val 0'008, Bar 0'002. — Deu ser d'origen occità, gentilici de Bauç, encara que també podria ser un derivat del català o occità *bauç* < BALTEU o l'adjectiu occità *baussan* ('enganyador', DOM) com arreplega Bibiloni (2022: 97). Moll (1982[2]: 280) el considera sobrenom.

Bearnés - // **Biarnés** 253/237: Tarr 0'07, Gir 0'05 // **Viarnés** 46/30: Gir 0'03 // **Bernés** 107/89: Val 0'01, Cord 0'09, IB 0'005. — Ètnic originat en el nom de la regió del Bearn (Moll 1982[2]: 171; Grosclaude 2003: 65).

Bergadà 679/582: Llei 0'32, Cas 0'02, Tarr 0'18, Val 0'008. Patrom: *en Francesch Berguedà* 1363 a Cocentaina. Al segle XVIII a la ciutat de València. — Gentilici de Berga, o directament del nom de la comarca Berguedà (Moll 1982[2]: 171).

Bernial 43/59: Cas 0'02, Val 0'007. Cens de 1646: *Francés Bernial*, d'Alboraia. — Per a Moll (1982[2]: 171) procedix de la serra de Bèrnia, però és millor pensar en un derivat de *(La)Bèrnia* occità, amb sufix -ALE, o adaptació del nom Berniaud.

Beteró N. Existia a València el cognom que donà nom a un barri el segle XX. — No crec que vinga de Bétera amb el sufix diminutiu -ŌNE > *-ó*, sinó del francés Bétéroux (Grosclaude 2003: 66, que indica que segons Palay significaria 'vigorós').

Biarí 23/20: Mad 0'001. — Pot procedir de Biar, gentilici germà de l'actual *biarut* (DNV).

Bigordà 171/173; Llei 0'12, Gir 0'01 // **Bigorra** 382/355: Val 0'03, Tarr 0'12, Llei 0'02, Cas 0'008. — Derivat de Bigorra, amb dissimilació de les *-rr-* com en *marrà* > *mardà* (Grosclaude 2003: 67).

Bilbeny 77/90: Bar 0'01, Gir 0'007. — De Bilbao, segons Moll (1982[2]: 171), amb el sufix castellà *-eny* < -INEU.

Bizcarra 8/12 - // **Vizcarra** 459/480: Osc 0'29, Llei 0'02, Ter 0'13, Val 0'003, Ala 0'004, Soria 0'07 // **Bizcarro** 23/22: Tarr 0'007 // **Viscarri** 60/36: Tarr 0'01 // **Bixquert**: 375/360: Val 0'11, Cas 0'02, Ala, Mur 0'01. — Viscarri i variants són sinònims bascos amb el significat de 'biscaí'. El cognom *Vixquert*, segons Moll

(1982[2]: 177), també és una "variant de Viscarri", però no és una proposta evident. En el Cens de 1646 el trobem a Xàtiva, Benigànim (2 casos), Llutxent i Enguera. I a Xàtiva tenim un topònim important Bixquert des del segle XIII. Per tant, és millor pensar en un cognom detoponímic.

Borbonés 50/42: Gir 0'007. — Derivat de Borbó (Moll 1982[2]: 172).

Bretó 242/232: Cas 0'12, Ter, Zar 0'04, Val 0'002, Tarr 0'01. Patrom: *Bretons*: 1327: València: *Berenguer de Bretons;* 1356 Alcoi. Cens de 1646: *Bretó*, 6 casos. — Potser no vinga del gentilici de la Bretanya (Moll 1982[2]: 172) sinó a través del cognom francés Breton (Morlet 1997: 140).

Brotons 2970/2823: Ala 0'95, Val 0'13, Mu 0'08, Alb 0'03, IB 0'04, Llei, Tarr 0'02. Patrom: 1343 Cocentaina; *de Brotons*; 1388 Alzira; Cens de 1646: 41 casos. — Potser procedeixi de Bretó en plural, amb assimilació de la *e* àtona a la tònica, o del derivat del mot comú *brot*: *brotó* en el seu conjunt o directament del cognom occità Broton (Moll 1982[2]: 308).

Calahorrano 118/124: Rioj 0'15, Zar 0'01. Nosaltres tenim cognoms creats sobre el topònim simple **Calaforra** 345/395: Val 0'11, Cas 0'01. En 1646 trobem a Torrent *Vicent Calaforra*. — Pertanyent a Calaforra/Calahorra.

Campà (indestriable de **Campa**) 1180/1324: Ast 0'39, Cac 0'13, Llei 0'08, Gir 0'06, Tarr 0'01. Val 0'004, Ala 0'007. Com Boscà derivat directament del *camp*. — Campà o reducció de Campano, habitant de la Campània.[6] (Moll 1982[2]: 172).

Capuano 78/32: Val 0'002, Ala 0'003, Bar, Mal 0'004. — Derivat de Capua.

Carcassés 53/82: Cast 0'02, Ala 0'01. En el Cens de 1646 dos casos a Albocàsser (Paulo) i la Vall d'Uixó Joan. — Per a Morlet (1997) és l'ètnic de Carcassona. Cf. Moll (1982[2]: 166) per **Carcassó**, potser també gentilici.

Caspí: 25/14 Val 0'002, Guad 0'02. — Potser gentilici de Casp.

[6] *Campà* podria ser l'adaptació catalana del gentilici italià *campano*, però no són habituals eixes adaptacions de cognoms italians.

Castellà (indestriable de **Castella**) 2755/2536: Llei 0'68, Tarr 0'39, Val 0'12, Cas 0'04, Ala 0'03, Gir 0'10 // **Castellano** 18136/17797: Val 0'46, Ala 0'43, per tot // **Castellanos** 14898/14687: Val 0'34, Alb 0'74, Cue 2'06, per tot. Castellà es documenta 33 vegades en el Patrom medieval. — Gentilici de Castella, però també podria procedir del nom comú *castellà* 'senyor o habitant del castell' (Moll 1982[2]: 172).

Català 8307/8138: Val 1'19, IB 0'46, Cas 0'37, Ala 0'64, Tarr 0'47, Ter 0'19, Llei 0'34, Gir 0'18, Bar 0'22, Avi 0'21, Cue 0'09 // **Catalán** 12513/12026: Ter 2'31, Zar 1'10, Nav 0'87, Cas 1'54, Ala 0'27, Alb 0'9, Cu 0'81, Bar 0'38, Sev 0'38. — Gentilici de Catalunya; una part dels que el porten a València procedix d'Aragó (Moll 1982[2]: 172).

Cerdà 7993/8014: IB 1'33, Val 0'62, Ala 0'96, Bur 0'18 // **Cerdán** 5643/5572: Nav 0'52, Cue 0'33, Ala 0'70, Mu 0'17 // **Cerdans** 33/26: Barc –. També existix la variant amb grafia de la vocal pròpia del català oriental *Sardà*. El porten en el Cens de 1646, 58 valencians, especialment al sud. A Benissanó, 1646, apareix *de Sardaña* (Cerdanya?). — Descendix del llatí CERETANUS > Cerdà que portaven els habitants de la Cerdanya (Moll 1982[2]: 172).

Ceutí 8/6: Ma 0'001. — Potser derivat de Ceuta o directament del poble de Ceutí a Múrcia.

Chertó 125/109: Tarr 0'06, Zar 0'02, Gir 0'01. — Potser derivat de Xerta.

Chovi o **Choví** (indestriables) 41/49: Val 0'02. — Potser és el gentilici de Chóvar en pronúncia morisca, que deuria pronunciar-se Chovi/Choví, però per tractar-se d'un topònim poc important –Chóvar ha donat cognoms ja a l'Edat Mitjana com Chova– m'incline més a vore el seu origen en el cognom Ochovi, que deu procedir del topònim Ochovi de Navarra.

Corberà (indestriable de **Corbera**) 883/886: Val 0'05, Llei 0'04, Osc, Tarr 0'02 // **Corberan** 55/43: Val 0'02. Conec a València Corberà (i Roglà i Corberà, poble), que ratifica, a més, l'existència de Corberán. — Deu procedir d'un dels pobles de Corbera de Llobregat, Corbera d'Ebre o Corbera de la Ribera. Corberán viu especialment en la zona xurra, a Xest, ja des de 1646 on se'n troben 4. De Corberà se'n registren més de 20.

Cordobés 1448/1488: Val 0'005, Ala 0'008, Cord 0'18, Cas 0'21, Sev 0'14. — Gentilici de Córdoba.

Corresà (indestriable de **Corresa**) 70/72: Val 0'02, Bar 0'001. — Deu ser derivat del topònim occità Corresa.

Cors 226/207: Bur 0'04, Val 0'01, Gir 0'04 // **Corso** 82/49: IB 0'006, Val 0'004. En el Cens de 1646 trobem *Alcorso* a Oriola dos vegades. — Gentilici de Córsega (Moll 1982[2]: 172).

Danés 532/509: Gir 0'35. — De Dinamarca (Moll 1982[2]: 172).

Daroquí 87/80: Val 0'03. El trobem 11 vegades en el Cens de 1646, 10 en Catarroja i un a Sueca. — Descendent de Daroca.[7] (Moll 1982[2]: 172).

Escot 603/500: Cue 0'08, Val 0'02, Cad 0'12, Gir 0'03 // **Escoto** 858/803: Val 0'06, Gir 0'10, Ala 0'02, Osc 0'03, Zar 0'02. *Bernat Escot* es troba a València el 1285. *Escoto* es troba a Palmera i Miramar, en persones provinents de Génova el 1646. — Procedent d'Escòcia (Moll 1982[2]: 173).

Espanyol 1834/1689: Osc 0'97, Llei 0'26, Tarr 0'19, Zar 0'10, Cas 0'04, Val 0'02, Ala 0'03, Pont 0'10, Seg 0'10. En 1646 dos casos a València i 2 a Xàbia. També viu a València el cognom **Espanya** (Moll 1982[2]: 173).

Florentí 37/28: Ast 0'01. — De Florència, però també podria vindre del nom de pila *Florentí* (Moll 1982[2]: 173).

Fluixà 263/268: Val 0'05, Ala, Mur 0'02, Tarr, IB 0'02. Realment no és un gentilici valencià perquè ja ve format des del llatí < FUSCIANUS (Bibiloni 2022: 259 considera la variant Fluixà, de Foixà, com una variant "creada a Mallorca i característica de la illa" i dut a València el segle XVII). Realment el gentilici és Foixench.

[7] Pocklington (2025, 185), explica que *-ín* plural andalusí s'usava per a formar noms de persona. Segons ell, el sufix àrab era primerament agut (cas dels municipis murcians de Ceutí i Lorquí), però també existia una tendència a traslladar l'accent sobre la vocal accentuada del mot topònim sense el sufix, de manera que segurament es deia Saragossi fins a la superposició del sufix del llatí *-í* < -ĪNUS que va decantar totalment que l'accent fora agut, com Torrentí.

Foixench 71/49: Llei 0'04, Osc 0'02 // **Fuixench** 30/21: Llei 0'04, Val 0'002. — Gentilici de Foixà (Moll 1982[2]: 173).

Francés 7256/7419: per tot, Val 0'67, Ala 0'88, Zar 0'44, Nav 0'41, Alb 0'34 // **Francesc** 8/9: Bar-. Patrom: *Berenguer Francés*, 1375 Ontinyent. Com a nom de pila 2 casos a Sagunt el 1379. Cens de 1646: 2130, com a nom de pila 19 casos. D'ells, 10 casos com a Francesc. — Dos orígens: gentilici de França i del nom Francesc (Moll 1982[2]: 174).

Galés 87/59: Cas 0'01, Ala 0'003 // **Gal·lés** 132/118: Bar 0'02, Tar, Gir 0'01. — Gentilici del País de Gales (Moll 1982[2]: 174).

Galià 137/104: Gir 0'02, Tarr 0'04 // **Galiana** 3731/3650: Val 0'23, Tarr 0'11, Ala 0'67, CR 0'22 // **Galiano** 5972/5871. Per tot, especialment a Alacant 0'31, Val 0'12, Cas 0'05, Alb 0'47, Mur 0'11, Jae 1'18. Cens de 1646: 48 casos de Galiana — Sembla que ve d'una via Galliana, derivada de la Gàl·lia.

Galligo 54/64: Zar 0'02 // **Gallego** 68758/68784: Osc 1'44, Za 1'27, Ter 0'66, Val 1'32, Cast 1'08, Ala 1'006 (per tot Espanya), especialment venint del gentilici *gallego*, encara que també podria vindre de gent de la comarca del Gàllego, riu aragonés, o del llogaret del terme de Saragossa de 1083 amb el mateix nom; d'este procedeixen les formes medievals que hi trobem que porten els moriscos i jueus: Patrom: *Petrus Gallego cerdo* 1299, *Fucey Gallego* a Sogorb 1423, *Jucef Gallego* a Morvedre 1445, *Moose Gallego menor* a Morvedre 1445. En el Cens de 1646 apareixen 19 portadors — Les formes aragoneses vindrien del llatí GALLICUS.

Gasch 554/540: Ter 0'23, Cas 0'43, Val 0'39, Ala 0'06, Guad 0'20, Tarr, Sor 0'09 // **Guasch** 3236/3048: IB 0'77, Tarr, Val 0'01, Cast 0'05, Ala 0'02 // **Gas** 616/537: Val 0'20, Tarr 0'22, Alb 0'06 // **Gasca** 1118/1130: Zar 0'37, Osc 0'14, Ter 0'13, Ala 0'009, Val 0'005 // **Gasquet** 87/132: Osc 0'06, Ala 0'01, Val 0'006 // **Guasp** 520/496: IB 0'26, Val, Tarr 0'03 // **Gosp** 154/149: Val 0'04, Ala 0'03. Patrom: *Guasch* (37 casos), Val 1299, Catí 1330, Cocentaina 1363, *Jachme Pastor, alias Guasch* a Sant Mateu 1379. Cens de 1646: 17 casos (Moll 1982[2]: 174).

Gascó 2962/2824: Ter 0'23, Cas 0'43, Val 0'39, Zar 0'09, Gua 0'20, Ala 0'06, Soria 0'09 // 9220/9175: Ter 2'85, Zar1'70, Osc 0'78, Tarr 0'26, Cas 0'43; Val 0'39, Ala 0'22. El Cens de 1646 en registra 54 casos. — Tots dos venen del gentilici de

Gascunya, existents també en occità i francés (Moll 1982[2]: 174). Gas és una reducció de Gasc; Gosp una monoftongació i canvi consonàntic, encara que també podria procedir del topònim Gosp < CUSPIDE (OnCat III, 450-451).

Gavaldà 1171/1130: Tarr 0'54, Llei 0'23. — Gentilici de la regió occitana de Gévaudan, amb canvis vocàlic i consonàntic (Moll 1982[2]: 167). A Vinaròs viu una família Gavaldà.

Genovés 910/841: Val 0'18, Zar 0'06, Ala, IB 0'01, Cast 0'04. En el Cens de 1646, 34 casos. — Gentilici de Gènova (Moll 1982[2]: 174).

Germà 134/117: Llei, Tarr 0'02, Gir, Bar 0'01 // **Germano** 79/39: Pont 0'005, Bar, Mad, Las Pal 0'008. En 1646 trobem un *Josep Germà* a Xàbia. — Possiblement de *germà* < GERMANU, habitant de Germània, però també pot vindre del substantiu *germà* 'nat del mateix pare o mare'.

Geronés 132/115: Gir 0'12 // **Gironés** 2212/2188: Tarr 0'39, Val 0'14, Ala 0'08, Gir 0'51 // **Gironí** 19/16: Llei 0'01. De Gironés 17 casos en el Cens de 1646. De les altres dos formes cap. — Gentilicis de Girona. Observem com la forma antiga en *-és* < -ĒNSE es fossilitza i apareix la forma amb un altre sufix - ĪNUS > *í*, que no ha donat cap cognom a València (Moll 1982[2]: 174).

Ginovart 196/187: Tarr 0'17 // **Chenovart** 50/27: Val 0'08/. — Gentilici de Gènova amb el sufix *-art* (Moll 1982[2]: 174).

Godes 199/205: Ter, Cas 0'07, Zar 0'04, Val 0'002 // **Godas** 135/98: Llei 0'01, Oren 0'06 (indestriable de **Godàs**). 11 casos en el Cens de 1646, a Herbés Jussans, Castelló de la Plana i Xàtiva. — Potser vinga del municipi aragonés de Godos o directament del plural de *got*, *goda* 'individu d'un poble germànic' (Moll 1982[2]: 174).

Granadino 196/170: Ala 0'003, Tarr, Cord 0'02, Jae 0'09. — De Granada.

Grec 54/- // **Grech** 154/158: Ala, IB 0'02, Alb 0'02, Mu 0'01, Val 0'002 // **Griego** 23/22: Ma 0'001 // **Griegos** N. El cognom Grec es documenta a les Illes Balears el segle XIV, segons Bibiloni (2022: 302). — De Grècia.

Grisó 134/104: IB 0'006, Tarr 0'06 // **Grisón** 7/-. — Segurament gentilici del cantó dels Grisons (Moll 1982[2]: 174).

Italià 26/- (indestriable d'**Itàlia**). — Gentilici d'Itàlia.

Jaqués 238/243: Ter 0'10, Zar 0'07, Tar, Cas 0'02; Llei 0'01 // **Chaqués** 213/221: Val 0'06. Patrom: *Jaques Perron*, Xàtiva: *Joan de Jaques, major*, Sogorb (sembla nom propi). En el Cens de 1646: *Andreu Chaqués* i *Damià Chaqués*, a Catarroja. — Gentilici de Jaca.

Leri 24/24: Val 0'003, Zar 0'006 // **Lliri** 13/16: Val 0'04 // **Aliri** 30/9: Mad 0'03 // **Liriano** 394/368: Vall, Leo 0'03, Sal, Nav 0'02, Llei, Tarr 0'02, Zar 0'01. — Lliri pot ser també el nom de la flor. Liriano es crearia fora de València.

Llamosí 42/53: Val 0'009, Tarr 0'007 // **Llamusí** 119/68: Mur 0'05, Ala 0'01, Val 0'002 // **Llemosí** 42/55: Val 0'008. Patrom: Lemosí (LR 1239; Val 1366), Castelló 1287. Cens de 1646: *Magdalena Llemosí* (Alzira). — Per a Moll (1982[2]: 175), seria un gentilici 'nadiu del país de Llemotges' (Limousin), a la França meridional; per OnCat (V, 62) "L'arrel de tots aquests noms ha de ser el cèltic LEMO/LIMO 'olm', doble variant que ha donat el nom de Llemosí < LEMOVIC-INUM, junt amb el de Limotges < LIMOVICOS". Morlet (1997: 639): "Limousin, -zin, Limozin, originari de Limousin, var. dialectal Limousi, Limousy". Lagarde (2022: 257): "Lemozy: lemosin, gentilici de Limousin (var. Lemouzy, Limouzy), limosin, lemouzi". També existix Limouse, nom de la localitat de l'Aveiron (doc. *Limoso* 1341), antic occità *limós* < llat. LIMOSUS 'fangós' (DOM). — Per a mi vindria de Limós/Limoux, en l'Aude, prop de Tolosa, més que de Llemotges.

Lleonés - // **Leones** 473/493: Val 0'01, IB 0'02, Sev 0'04, Zam 0'06. — De León.

Llitrà 34/28: IB 0'02 // **Litrà** N // **Lliteres** 31/19: IB 0'03 // **Lliteras** 606/663: IB 0'45, Jae 0'01. Patrom: Ontinyent 1344. Cens de 1646 viu *Mateu Llitrà*, Oriola. Hui es conserva a les Illes Balears. — Bibiloni (2022: 334) proposa com a origen el poblet de Viacamp i Lliterà, però jo crec que ve directament del nom de la comarca de la Llitera, LITTERANU > *Llitrà*.

Llombard 675/754: Tarr 0'19, Cas 0'09, Tarr 0'17, Val 0'03 // **Llompart** 1647/1440: IB 1'16, Ala, Gir 0'02, Val 0'008. Patrom: *Lombardi*: Alcoi 1298;

Almassora 1349; *Lombart* Val 1393: Cens de 1646: 7 casos. — Gentilici de la Llombardia. Llompart pot ser un encreuament entre Llopart, nom germànic i Llombard (Bibiloni 2022: 337-338) (Moll 1982[2]: 175).

Lorquí. En 1646 vivia *Rafael Llorquí* al Puig, gentilici de Llorca, municipi de Múrcia, encara que també podria ser una variant de Mallorquí, que viu a l'època.

Luquí 122/130: Nav 0'12. Gentilici de Luca 1238/210: Tarr 0'18, Cas 0'09, Cue 0'10, Guad 0'09, Alb 0'04, Zar 0'07, Osc 0'08, Val 0'02, Ala 0'03. En 1646, 5 portadors a Alzira. — Segurament ètnic de Lucca, ciutat italiana de la Toscana.

Magentí 26/21: Gir 0'01, Val 0'02. — Potser derivat gentilici de la població de Magenta a la Llombardia, Itàlia (Moll 1982[2]: 175).

Mallorquí 193/214: Cad 0'13, Tarr 0'02. En el Cens de 1646, 3 casos. Com a cognom existix a Menorca el segle XVI segons Bibiloni (2022: 351). A Ontinyent es documenta el segle XV. També existix com a gentilici descriptor del lloc d'origen (Moll 1982[2]: 175).

Maltés 515/616: Cas 0'02, Val 0'008. En 1546 viu un *Antoni Maltés*, a Xàbia. Ja viu com a cognom a les Illes Balears des del segle XVI i XVII, però actualment desaparegut segons Bibiloni (2022: 352).

Manchego 113/121: Alb 0'02, Val 0'003. Ha creat algun topònim com la *Barraca del tio Manchego* (a Ademuz). — Hipocorístic amb sufix -ICU (Pharies 2002: 318).

Mancheño 1902/1850: Tol 0'12, Cas 0'31, Sev 0'12, Cue 0'08, Ala 0'05, Cas 0'04, Val 0'03. — Format amb el nom de la regió La Manxa més el sufix *-eño*.

Manresa (indestriable de **Manresà**) 2444/2513: Ala 0'46, Llei 0'18, Tarr 0'12, Mu 0'13, Cas 0'02. Patrom: 1306 València, 1379 Sant Mateu. En 1646 trobem 12 *Manresa* a Callosa del Segura. Però, com que també trobem Manresana com a ètnic, i no podem saber si es pronunciava com a paraula plana o aguda, els prenem en consideració ací.

Marroquí 419/383: Ala 0'13, Mur 0'03, Sev 0'02 // **Marroquín** 1320/1352: Bur 0'25, Ara 0'16, Ala, Val 0'02, Mur 0'04. En 1646 trobem un *Joan Marroquí* a Muro.

Segons Bibiloni (2022: 360) també es troba a Menorca. — Gentilici de Marroc (Moll 1982[2]: 175).

Marsellés 77/83: Llei 0'12. Viu a les Illes Balears des del XIV. — Gentilici de Marsella (Moll 1982[2]: 175).

Milanés 615/616: Cas 0'02, Ala 0'01, Bad 0'11. — De Milà.

Morellà (indestriable de **Morella**) 426/317: Zar, Val 0'06, Ter, Cas 0'04. En 1646 en trobem quatre a Torrent, Benimaclet, Nàquera i València. — Pensem que deu ser el gentilici de Morella; és un cognom que encara viu a Alacant (Moll 1982[2]: 175).

Morelló 686/598: Val 0'06, Cas 0'02, Tarr 0'09, Llei 0'04, Cord 0'07, Rioj 0'03, Gir 0'01, Cad, Mal 0'01. Patrom: *Egidi Morelló*, 1285 València, *Guillem Morello*, 1314 (21 casos). En el Cens de 1646 trobem *Ysabel Morellona*, a Oriola. — En lloc de ser un gentilici de Morella amb el sufix -ŌNE > *-ó*, com es pensava, és més versemblant que vinga d'un diminutiu de l'antropònim **Morell** 4255/3701: IB 0'63, Ala 0'30, Llei 0'73, Val 0'27.

Moro 8322/8291: Val, Cas, Ala 0'006 i per tot l'Occident d'Espanya. En 1646 se'n troben tres, dos precedits de la preposició i article *del* (*Juan del Moro*, de Xeresa) i un *Lloís Moro*, de València. — El cognom es formaria sobre el nom comú *moro*, descendent de MAURUS 'habitant de Mauritània'. Però per la grafia podria ser un derivat del topònim Moró, o el singular del poble aragonés de Moros.

Murciano 1799/1785: Val 0'16, Ter 0'56, Cue 0'42, Cas 0'07, Zar 0'02 // **Murcia** 10050/9480: Mur 1'20, Ala 1'12, Alb 0'78, Alm 0'65, Val 0'35, Cue, Ciudad R 0'34, principalment. En el Cens de 1646 en trobem dos portadors de Xiva (*Martín Murciano, Pedro Murciano*) i un gentilici descriptor, *Juan lo Murciano*, al Grau de la Mar. — El gentilici *murcià* i *murcianet* és molt normal a València, i crec que haurà existit, però ja no queda com a cognom.

Napoletano 40/- // **Napoletà** N // **Napolità** N. En 1646 tenim el cognom *Napolità* a Cervera. En el segle XVI es coneix a Menorca, però desapareix després de la invasió turca, segons Bibiloni (2022: 407). — De Nàpols.

Arbonés 663/669: Llei 0'38, Tarr 0'13, Osc 0'20, Zar 0'04 // **Narbonés** N. Hui no es coneix –sí **Arbona** i **Arbon**–, però a l'Edat Mitjana era viu (Patrom: *Narbonés*, Castelló 1338; Onda 1379). El Cens de 1646 registra 6 casos *d'Arbonés* i cap de *Narbonés* a València, Benicarló, Morvedre i Ontinyent. — Gentilici de Narbona amb el sufix *-és* < - ĒNSE. La pèrdua de la N- s'explica per una falsa interpretació i fragmentació de l'article personal *en* / *na* per l'envelliment del seu ús.

Narro 1133/1084: Ter 0'30, Cas 0'09, Alb 0'29, Val 0'01 // **Naharro** 2257/2166: Alb 0'46, Val 0'05, Ala 0'04, Bad, Cac 0'43 // **Navarro** 178300/175990: Ala 12776/10584/ Cast 2723/2761/ Granada 5997/5596/ Val 21794/21406/ Mur 1651/16419/ Zar 5719/5622 — Navarro el trobem documentat en tots els temps. Sembla que com en altres casos ja venia fixat des d'Aragó al segle XIII i després s'aplica a pobladors basco-navarros amb cognoms rars de fixar. En el Cens de 1646 el porten més de 115 persones, en tots els llocs, com València, Catarroja, Xàtiva, les Alcubles, Bejís, com *Geroni Navarro*, *Martí Navarro*. — Habitant de Navarra (Casanova 2017b; Moll 1982[2]: 175).

Oriola (indestriable d'un possible *Oriolà) 646/649: Llei 0'12, Val 0'08; Jae 0'06, Ala 0'04, Cas 0'03 // **Oriol** 1553/1371: Cas 0'01, Val 0'05, Zar, Llei 0'15, Osc 0'07, Tarr 0'10 // **Orihuela** 2937/2969: Cas 0'07, Val 0'04, Zar 0'03, Ala 0'03, Gra 0'31 // **Orihuel** 168/154: Val 0'02, Ala 0'03 // **Oriolano** N. Tres portadors d'Oriola en el 1646 al Puig, Riola i Alzira; cap Orihuela ni Orihuel. — Pot tindre dos municipis d'origen, el clàssic Oriola-Orihuela i l'aragonés Orihuela del Tremedal. I no està clar que haja existit ***oriolà*.

Pallarés 8348/8373: Cast 1'53, Ter 0'79, Mu 0'47 // **Pallerés** 23/35, Bar 0'003. Patrom medieval: València 1333 (14 casos). El 1646: Pallarés 59; Pallerés 6. — Gentilici del Pallars (Moll 1982[2]: 175).

Peitaví 37/20: Gir 0'04 // **Peytaví** 58/32: Cue 0'03 // **Pocoví** 390/366: IB 0'20, Val 0'04 // **Copoví** 333/264: Val 0'08, Cas 0'03, Tarr 0'01 // **Cuitaví** 15/10: Val 0'006. Patrom: Peitavi (2 persones) a Alcoi, 1296 i 1313. En 1646 ja no en trobem cap, com tampoc Cuitaví ni Copoví; hui només valencians. Sí, tanmateix, 2 portadors de Pocoví a Lorxa, hui viu a Montitxelvo. — Mentres no trobe una millor explicació seguiré la de Moll (1982[2]: 175), que tots siguen variants del gentilici Peitaví, relatiu al Peiteu, o del llatí directament PICTAVINU. Cognom modificat per etimologia popular en no ser interpretable pels parlants: la darrera part es manté fixa, *-ví*,

reinterpretat a partir del català *vi* 'beguda obtinguda del raïm fermentat', i la primera part, *peit*, que s'homonimitza amb paraules més corrents fàcilment relacionables amb el vi: *poc*, *copa*, *coc* 'cuina', *cuit*.

Penedés 12/0: - // **Penadés** 1427/1344: Val 0'37, Ala 0'07, Cas 0'03, Alb 0'10. Patrom: Penedés: 1324 (Alcoi; 1341 Cocentaina, 1365 Oriola). En el Cens de 1646 12 portadors de Penadés a Ontinyent, Benigànim, Montaverner i Carcaixent. — Segurament ja ve fixat a València des de la regió del Penedés. Hui el gentilici és *penedesenc*.

Peraltó 49/56: Val 0'002, Mal 0'09, Tarr 0'06. — Segurament, a diferència del que diu Moll (1982[2]: 175), que el fa procedir d'algun dels noms de lloc Peralta, serà un cognom detoponímic d'algun peraltó o peralta més xicoteta.

Picart 261/249: Gir 0'16, Llei 0'05 // **Picard** 89/34: Gir 0'01, Val, Ala 0'003 // **Picardo** 340/267: Cas 0'12, Jae 0'02, Cast, Zar 0'01. — Gentilicis de la Picardia (Moll 1982[2]: 175).

Pisà (indestriable de **Pisa**) 1703/1840: Osc 0'51, Bur 0'40, Zar 0'14, Tarr 0'11, Val 0'06, Cas 0'01, Ala 0'009 // **Pisano** 377/213: Pal 0'15, Ala, IB 0'02, Val 0'006. El 1646 recull *Pisana* a Oriola. — Derivat de Pisa (Moll 1982[2]: 175).

Polonés 22/25: Val 0'006, Ala 0'003 // **Palonés** 98/109: Val, Ala 0'02. No els trobem al Cens de 1646 però sí *Palonés* a Llíber i Xaló el segle XVII, segurament procedents de Mallorca i Eivissa, on ja es registra el segle XVI. — Gentilici d'habitant de Polònia.

Ponsetí 221/244: IB 0'09, Gir 0'03 // **Ponsatí** 188/169: Gir 0'16. Viu a Mallorca i Menorca, on es documenta des del XVI segons Bibiloni (2022: 456). — Potser gentilici de Pons. Moll (1982[2]: 86) el fa diminutiu del nom de persona Ponç.

Portugués 963/991: Ala 0'12, Llei, CReal 0'09. En 1646 se'n registren 4 casos. — De Portugal.

Provensal 26/18: IB 0'01 // **Provenzal** 32/50: IB 0'02. A València viu a l'Edat Mitjana, sota la forma *Prohençal*: Patrom: Benidorm 1373. Al 1646 ja no s'hi registra. — De la Provença (Moll 1982[2]: 175).

Pugés 243/230: Bar 0'03, Ala 0'003, Tarr 0'009 // **Pugenc** N. Els dos deriven de *puig*. — Gentilicis relatius a qualsevol dels múltiples topònims Puig. Hui *pugenc* és concretament el gentilici del Puig de Santa Maria (Moll 1982[2]: 175-176).
Pullés 29/40: Tarr 0'007. — Deu ser del genticili *Pugliese*, de la regió italiana meridional de la Puglia, que ja arribaria fixat com a cognom (Moll 1982[2]: 176).

Rausí 17/- // **Reusí** -. Hui el gentilici de Reus és *reusenc*. — Reusí seria el derivat de Reus + el sufix - ĪNUS > *-í*.

Requení 272/266: Val 0'08, Cas 0'01, Ala 0'007. En 1646, a Guadassuar 8 casos. – – Deu ser una recialla dels cognoms dels moriscos amb *-i* àtona final, adaptada pels cristians en *-í* (Labarta 1987: 120).

Ripollés 1524/1486: Cas 1'12, Tarr 0'16, Val 0'06, Ter 0'12, Llei, Osc 0'04. En 1646, 60 casos, generalment a la província de Castelló, on encara hui viuen. — Gentilici del municipi de Ripoll (Moll 1982[2]: 176).

Romà 2330/2384 (indestriable de **Roma**): Ala 0'14, Llei 0'57, Val, Cas 0'05, Gir 0'13, Ciudad R 0'22, Pont 0'16. En 1646 trobem un *Romà* a la Vall d'Uixó i la variant *Romano* a Borriana. — Gentilici de la ciutat de Roma.

Saragossà (indestriable de **Saragossa**) 33/10: Tarr 0'01, Val 0'005 // **Zaragozà** (indestriable de **Zaragoza**) 9302/8968: Ala 0'85, Val 0'60, Cas 0'68, Tarr 0'60, Mur 0'47, Tol 0'36, Zar 0'12 (els dos es pronuncien a la Comunitat Valenciana amb alveolar sorda /s/). // **Zaragozano** 95/132: Zar 0'06. Patrom: A Alcoi el 1296 *Saragossa*. El 1646, 23 casos de Saragossa. — Saragossà o Zaragozà és el gentilici de la capital aragonesa.

Saragosí - /7 // **Zaragocí** - /10 // **Saragocí** -. En IVES trobem a València ciutat 15 **Zaragosí** i 13 **Zaragozí**. En 1646 es documenta un *Miquel Saragosí* a Teulada. – – Gentilici de Saragossa, format amb el sufix -ĪNUS (Moll 1982[2]: 177). ja existent en època morisca (Labarta 1987: 120: *Alcesaraugocí*, 1390; *Alçaragocí*). A pesar que l'INE no porta el cognom de primer, a València existixen diversos metges amb Saragosí com a primer cognom, com mostra l'IVES.

Sart 99/75: Ala 0'03, Val 0'003, IB 0'02 // **Sard** 140/104: IB 0'09, Alb 0'02 // **Sardí** 186/116: IB 0'01, Val 0'007, Cas 0'0'08, Nav 0'01 // **Sardo** (indestriable de **Sardó**) 77/59: IB. Gir, Tarr 0'01 // **Sardina** 576/585: Cas, Mur 0'01, Val, Ala 0'003, Pal 0'23. En Patrom medieval tenim *Sardo* (o *Sardó*) a Alcoi 1323. I 5 casos de *Sard* a Morvedre 1445. En el Cens de 1646 ens apareix *Pere Sardina* al Grau de la Mar, que potser siga un malnom amb el nom del peix. — Gentilici de Sardenya (Moll 1982[2]: 176).

Sarrahí 17/7: Mur 0'06. A l'Edat Mitjana apareix a Onda un *Bernat Sarrahí* en 1310. — Un dels gentilicis aplicats als musulmans.

Segalés 393/374: Gir 0'02, Bar 0'06, Tarr 0'008 // **Sagalés** 130/130: Bar 0'02, Gir 0'006 // **Segarrés** 18/19: Tarr 0'02 // **Segares** -/6. Hui viu a València a pesar que no consta a l'INE. Patrom: *Segalés* viu en 1314 a Onda; 1445 a Sagunt i Ontinyent. És un cognom prou comú en l'Alta Garona i Carcassona des del segle XVII. — Deu ser un gentilici d'algun llogaret dit el Ségal, o millor que provinga del topònim occità Ségala, antic Segalar, i fins i tot de l'ofici 'conreador o venedor de sègol' (Moll 1982[2]: 259).

Segrià 15/28: Bar 0'002. El 1646 en registra 6 a Ontinyent i Alcoi. — Nom gentilici de la comarca, derivat del riu Segre, que ja ve format a València.

Senés 142/84: Ter 0'04, Val 0'002, Gran 0'02, Ala 0'008. — Gentilici de la ciutat italiana de Siena, a la Toscana. També existix el municipi de Sena a Aragó (Moll 1982[2]: 176).

Sevillano 7759/7639 per tot: Val 0'08, Ala 0'06, Sala 1'12 // **Sevilla** 16557/16558: per tot. — Gentilici de Sevilla.

Sicilià (indestriable de **Sicília**) 2989/2789: Zar 0'25, Rio 0'19, Mu 0'12, Cord 0'35, Val 0'01, Ala 0'02 // **Siciliano** 81/38: Val 0'003, Bur, Ast 0'02. — Gentilici de Sicília.

Soriano 36455/35770: Ter 5'54, Val 2'66, Ala 1'77, Mu 1'66, Cas 1'73, Sor 1'09, Zar 1'10... // **Surià** (indestriable de **Súria**) 436/436: Llei 0'04, Val 0'03, Ala 0'01 // **Sòria** (indestriable de **Sorià**) 21006/20877: Cue 2'13, Alb 1'53, Val 0'83, Ala 0'67, ... Patrom: a Onda 1378, En el Cens de 1646 en trobem molts a Ontinyent,

Crevillent, Vilajoiosa, Alaquàs, Carlet, Crevillent, Castielfabib, Aras. — Gentilici de Sòria que ja ve a València des d'Aragó format i sense perdre la *-o* final.

Targarí - // **Tagarí** -. — Targarí és el gentilici de Tàrrega, que no ha deixat testimonis al contrari que **Tàrrega**: 1085/1040; Cas 0'40, Val 0'21, Alb 0'05, Tarr 0'03, Llei 0'01. A l'Edat Mitjana, en canvi Tagarí < àrab *Tagrí* 'fronterer': *Mahomat Tagarí*, Calp 1381 i Torre de les Maçanes 1356. En CIVAL *Moro Tagarí* (Ferrer-Roca, II, 728).

Talaverano 170/152: Val 0'009, Guad 0'03, Tole, Bad 0'02 // **Talaveró** 139/107: Cac 0'17, Tarr 0'08 // **Talavera** (indestriable de **Talaverà**) 7775/7910: Val 0'25, Ala, Cas 0'10, Alb 0'58, Tol 0'51, Cue 0'42. En 1646: Talavera: 2 casos a València i a Sumacàrcer. — Talavera pot haver nascut en els pobles de Talavera (Toledo) i en el Talavera de Lleida.

Tarrasó 342/344: Val 0'10 // **Terrasó** - // **Terrasa** 1518/206: Llei, Val 0'01 // **Terrasench** -. — No deu ser el gentilici de Tarrassa/Terrassa, sinó millor masculinització de Tarassona, com apareix en 1646 a la Llosa de Ranes *Alexandra Tarrassona*. O fins i tot de Tarrassó, poblet antic de Catalunya (informació de Vicent Terol) (Moll 1982[2]: 176).

Tarte -- // **Tártaro** 24/17: Tol 0'009. — Gentilici de Tartària.

Toledano 6182/6122: Val 0'08, Ter 0'07, Cas 0'06, Ala 0'05, Zar 0'02. — De Toledo.

Tolsà 351/400: Val 0'08, Llei 0'07, Osc 0'06, Gir 0'008, Ala 0'07 // **Tolrà** 138/134: Bar, Tarr 0'002 // **Toldrà** 295/336: Tarr 0'11, Val 0'02, Llei 0'07 // **Torlà** 65/91: Cas 0'10 // **Tolosa** (indestriable de **Tolosà**) 3405/3568: Val 0'21, Ala 0'09, Ter 0'50, Zar 0'22, ... // **Tolosí** -. En Patrom: *Felippo Tolosí*: 1393 València; *Tolrà* a València el 1327. *Torlà* en 1646, 2 portadors a Vilafamés, on encara viu. Fixem-nos com Tolosí no ha deixat testimonis. — De Tolosa, a partir de TOLOSANU (Moll 1982[2]: 176).

Torrella (seria indestriable d'un possible *Torrellà) 600/575: Bar 0'06, Val 0'05, Cas 0'03. No conec cap Torrellà però. En 1646, 4 Torrella a l'Alcúdia, Castelló i Museros (Moll 1982[2]: 176).

Torrentí 81/86: Val 0'03. Hui segons IVES 120 a València i 7 a Paiporta. El trobe per primera vegada al XIV a Sedaví. — Gentilici de Torrent de l'Horta.

Tosca (indestriable de **Toscà**) 208/215: Cas 0'08, Llei 0'01, Val, Cue 0'005. En 1646 el trobem a Morella, la Salzadella, Gandia, Oliva, Sogorb i Alcalà de Xivert. — Si fora Toscà seria gentilici de la Toscana.

Tronchoni 448/472: Val 0'15: 431/458. Potser el gentilici del poble aragonés de Tronchón, però no apareix en els moriscos de la zona on viu (informació de Manuel Febrer, que agraïsc). Podria ser el *troncho de Carlet* que arreplega Labarta (1987: 236, índex final). Però també podria ser derivat del nom italià Troncioni 'malvat'o de Tronconi.

Urgellés 235/259: Cas 0'01, Tarr 0'04. *Orchelés* a València el 1776 (Casanova 2010). En el Cens de 1646, 2 casos a Beniopa (Nofre Urgelles) i Sueca. A l'Edat Mitjana viu a Ontinyent. — D'Urgell, comarca de Catalunya (Moll 1982[2]: 176).

Valencià (indestriable de **Valencia**) 26648/26872: per tot // **Valenciano** 2472/2309: Alb 0'83, Cue 0'25, Val 0'09, Ter 0'04, Ala 0'05, Bur 0'18, Hue 0'31. En 1646, *Josep Valencia* a Gandia. — Valencià queda com a gentilici per a nomenar els habitants del Cap i Casal, però a partir del XVI es castellanitza com a Valenciano.

Vigatà 132/132: Llei 0'14, Osc 0'02. Des l'Edat Mitjana *Vich* apareix com a cognom: *Pere Vich*, Torrent (1646). — De Vic (Osona, Barcelona) (Moll 1982[2]: 177).

Vizcaino 9568/9589: Ala 301/343, Ala 366/407, Sev 503/454, Huel 490/473 // **Vizcaí** 7/13: Val 0'003 // **Viscayno** -. En 1646 en trobem 3; 2 a Borriana i un a Aiora. A l'Edat Mitjana a alguns viscaïns els diuen *Navarro* i solien ser picapedrers. — Gentilici de Biscaia (Moll 1982[2]: 177).

Zamorano 7237/6995:Val 0'14, Cas 0'07, per tot. — Gentilici de Zamora.

Zanoni 62/23: Val 0'005, IB 0'006 // **Sanoni** -. No en trobem cap a IVES. Els moriscos deien *Sanoni* als habitants de Benissanó. També podria estar originat en el cognom italià Zanoni. Germà de Zanón, Zanóne (Caffarelli / Marcato, vol II).

3. CONCLUSIONS

Hem estudiat més de 130 gentilicis; 109 vius ara o en temps antics al Regne de València.

Una gran part dels cognoms procedents de gentilicis segons Moll (1982²: 170-177) hui no existix ja o té menys de 5 casos de freqüència, segons l'INE.

Els acabats en *-à* < -ANUS en la documentació antiga i moderna (INE) no porten accent gràfic i, per tant, no es poden distingir dels acabats en *-a* àtona. Sabem que haurien existit Corberà / Corberan, Valencià, Morellà o Saragossà, o bé perquè hui encara viuen o bé perquè sabem que la major part d'ells s'han castellanitzat, a partir del segle XVI, com Valencià > Valenciano, Murcià > Murciano.

Els sufixos més abundants dels gentilicis i dels cognoms han estat *-és*, *-à* i *-í*. Hem de dir que l'actual *-í* (*agullentí*) seria d'origen llatí - ĪNUS, però que en una part dels casos triomfaria a partir del sufix àrab -ˈi, usat pels moriscos i àrabs, i ajudaria al manteniment d'alguns gentilicis i cognoms en *-í* com Requení, Daroquí i Saragossí.

Ciutats com Barcelona, Tarragona, Solsona, Lleida, Cardona, Cervera o Tortosa no han donat cognoms gentilicis: *barceloní*, *tarragonés*, *solsonenc*, *lleidatà*, *cardoní*, *cerverí*, *tortosí* no són cognoms; però sí que es conserven com a cognoms els simples noms de les ciutats: p. ex., Barcelona o Barceló. En canvi, hi trobem gentilicis-cognoms de Catalunya, com Català, Bergadà, Cerdà, Arlés/Al·lés, Gironés, Fuixench, Llitrà, Pallarés, Penadés, Rausí, Ripollés, Sagalés, Abreu, Urgellés.

D'Aragó trobem Zaragossà i Saragossí, Jaqués, Caspí, Daroquí i possiblement Tarrassó, però no trobem cognoms formats amb gentilicis de Terol o Osca, com tampoc ***Turolense*, ***Oscense*, ***Huescano* i d'altres, que tampoc no apareixen en castellà.

De l'actual Occitània en trobem uns quants, com Provençal, Narbonés/Arbonés, Carcassés, Tolsà/Tolrà/Torlà, Llemosí, Gascó (Gasc, Guasc, Gasca, Gasquet), Bearnés/Bernés, Bernial, Bretó/Brotons, Peitaví (Copoví, Cuitaví, Pocoví), Gavaldà, Espanyol, Balançà, Bauçà, Borbonés i potser Barés (hui Barrés), Picard.

De les Illes Balears: Mallorquí, Fluixà.

D'Espanya: Alavés, Andaluz, Castellà, Castellano, Cordobés, Gallego, Granadino, Leonés, Mancheño, Manchego, Sevillano, Bizcarra, Vizcaino/Vizcaí, Murciano, Navarro, Narro, Requení, Talaverano, Talaveró, Zamorano. Però no, entre altres cognoms procedents de gentilicis com *pamplonés*, *santanderino*, *asturiano*, *cántabro*, *soriano*, etc.

D'Europa apareixen els derivats de llocs amb constant relació amb València i Espanya, com Anglés, Francés –no s'han de confondre amb orígens diferents com

el topònim Anglés i el nom de pila Francés–, Alemany/Alemán, Albanés, Capuano, Danés, Galés, Galiana, Llombard, Llompart, Pisano, Genovés, Chenovart, Maltés, Polonés/Palonés, Marsellés, Milanés, Cors/Corso, Grech, Grisó, Luquí, Magentí, Italià, Romà, Napoletano, Pullés, Sard, Siciliano, Toscà.

De l'Àfrica: Marroquí, Moro, Sarrahí.

I finalment del mateix País Valencià: Morellà, Leri/Liriano, Chovi/Choví, Torrentí, Zanoni. En general, els cognoms valencians venen del topònim directament en la forma simple com Alcoi, Xàtiva, Xiva, Ontinyent i altres, això sí en forma castellana, menys Sogorb que és més antic. Pràcticament no hi ha cognoms gentilicis derivats de pobles valencians excepte Morellà. Sí gentilicis antics i vius com *xativí*, *xativenc*, *alcoià*, *alacantí*.

Cognoms gentilicis que no trobem a València hui són Al·lés, Albanés, Albaigés, Andorrà, Árabe, Baborés, Bassolí, Biarí (De Biar?), Biarnés, Bigordà, Bilbeny, Borbonés, Calahorrano, Ceurí, Chertó, Danés, Florentí, Gironí, Grisó, Lliriano, Marsellés, Ponsatí, Pullés i Vigatà.

BIBLIOGRAFIA

BIBILONI, Gabriel (2022): *Els cognoms de les Illes Balears*. Mallorca: Nova editorial Moll.

CAFFARELLI, Enzo / MARCATO, Carla (2008): *I cognomi d'Italia*, 2 vols. Torino: Garzanti.

CASANOVA, Emili (2010): "La formation des noms valenciens au 18ème siècle", en *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences, Uppala-2002*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen, vol. 5, 67-84.

CASANOVA, Emili (2017): "Apellidos valencianos de origen patronímico aragonés: el caso de Vicent", en *Quaderni Italiani di RION* 8, ed. de Daniela Cacia i Elena Papa, 157-174.

CASANOVA, Emili (2017b): "Els llinatges valencians originaris de Navarra" en *Onomàstica, lengua e historia: Estudios en honor de Ricardo Ciérbide*, ed. d'Emiliana Ramos i Ander Ros. Vitoria: Onomastika Elkartea, 63-80.

CASANOVA, Emili (2024b): "Antroponímia valenciana d'origen toponímic aragonés: una aproximació", *Estudis en honor de Josep Tormo Colomina*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, 243-262.

CASANOVA, Emili (2024): "Antropònims valencians d'origen deotopònim occità (i d'altres): una aproximació", en *L'empremta occitana en la història dels valencians a través dels cognoms*. València: Denes, 51-100.

CASANOVA, Emili (2025): "Topónimos de Cuenca creadores de apellidos y nombres de lugar en la Comunidad Valenciana", en ed. Mª Angeles CALERO / Carlos RIZOS / Moisés SELFA, *A vera domestica ad verba inlustranda. Homenaje al professor Javier Terrado Pablo*, *Quaderns de Sintagma* 5, 111-132.

CASANOVA, Emili (2022): *L'aportació de Ferrer Pastor a la lexicografia catalano-valenciana: Paraules del* Diccionari General*, 1985, absents del* Diccionari Fabra*, 1986, 22ªed.*.València: Denes.

CIVAL: *Corpus informatitzat del valencià*, AVL, http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp

DCVB = ALCOVER, Antoni Maria / MOLL, Francesc de Borja ([2]1950–1968, [1]1930/1935 [vol. 1/2]): *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma de Mallorca: Moll. https://dcvb.iec.cat.

DNV = *Diccionari Normatiu Valencià*. AVL. https://www.avl.gva.es/lexicval/

DOM = *Dictionnaire de l'ancien occitan*. https://dom-en-ligne.de/

ETC = COROMINES, Joan (1965-1970): *Estudis de toponímia catalana*. 2 vols. Barcelona: Barcino.

GROSCLAUDE, Michel (2003): *Dictionnaire étymologique des noms de famille gascons*. Ortes: Per Noste, IEOc-IDECO.

GUINOT, Enric (1999), *Els fundadors del regne de València*, 2 vols, València: 3i4

INE: Institut Nacional d'Estadística. www.ine.es

IVES: Institut Valencià d'Estadística: materials cedits per l'IVE.

KAJANTO, Iiro (1965): *The Latin cognomina*. Helsinki: Helsingfors.

LABARTA, Ana (1987): *Onomástica de los moriscos valencianos*. Madrid: CSIC.

LABÈRNIA, Pere (1839): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Hereus de la V. de Pla.

LAGARDE, André (2022): *Dictionnaire des noms de famille en Pays d'Oc*. Pau, Lereas d'Òc.

MOLL, Francesc de B. (1982[2]): *Els llinatges catalans (Catalunya, País Valencià, Illes Balears). Assaig de divulgació lingüística*. Mallorca: Moll.

MORERA, Marcial (2015): *El gentilicio en español: aspectos teóricos y prácticos*. Madrid: Arco libros.

MORLET, Marie-Thérèse (1997): *Dictionnaire étymologique des noms de famille*. París: Perrin.

ONCAT = COROMINES, Joan / MASCARÓ PASSARIUS, Josep (1989); *Onomasticon Cataloniae. Toponímia antiga de les Illes Balears* (vol. I); *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana* (vols. II-VIII). Barcelona: Curial Edicions Catalanes / Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona "la Caixa".

PATROM: *Antroponímia medieval*, a càrrec d'Enric Guinot, Vicent Terol i Emili Casanova; Cens de 1646 de l'ARV, Governació 4825-4828, transcrit per Imma Descals, Agnés Talaya, Esperança Piquer i Emili Casanova, en premsa.

PHARIES, David (2002): *Diccionario etimológico de los sufijos españoles*. Madrid: Gredos.

POCKLINGTON, Robert (2025): *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica*. Valencia: Tirant lo Blanch.

POL, Antoni (2011): "Els gentilicis amb mots derivats, en els territoris e parla catalana: el cas andorrà", en *Debats de recerca 4. Societat Andorrana de Ciències*. Andorra, p. 352-358.